

El Comitè
Amor i odi
a la rereguarda

Roger Biosca

Calligraf
Narrativa

El Comitè.
Amor i odi a la rereguarda

Roger Biosca

Edicions Cal·lígraf
Figueres, 2025

Primera edició — febrer de 2025

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL
Monturiol, 2, 1r 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

Correcció

Joan Riba Romeva

Disseny i maquetació

Plàcid Busquets

Impressió

DC Plus, Serveis Editorials

© de la il·lustració de portada

Dani Torrent

© del text

Roger Biosca Rovira

ISBN

978-84-129379-6-1

Dipòsit legal

GI 178-2025

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

*Queda rigorosament
prohibida, sense
l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial
o total d'aquesta obra
per qualsevol mitjà o
procediment, incloent-hi la
reprografia i el tractament
informàtic. Les infraccions
d'aquests drets es troben
sotmeses a les sancions
establertes a les lleis.*

1

Quan em van venir a buscar, poques setmanes després de fer setze anys, era a l'era del mas plomant una gallina. En Lluïset, el meu germà petit, es rebotava als meus peus entre les plomes que anava arrencant del pobre animaló, el cos del qual encara era calent. Tres anys enrere, pocs dies abans de morir de part, la mare m'havia ensenyat a escaldar el cos inert de les gallines, a plomar-les i a treure'n delicadament el plomissol que els recobria la pell. Ara era el pare qui els tallava el coll, i ho feia d'un sol cop net amb el seu ganivet afilat, mentre jo les sostenia amb força per les potes, cap per avall, mirant cap a una altra banda per no veure com s'estremien convulsivament i els degotava la sang.

D'ençà de la mort de la mare, em van treure de l'escola, de manera que amb prou feines vaig aprendre a llegir i escriure i a comptar quatre números. Va ser molt més tard, ja a l'exili, quan vaig adquirir el gust per la lectura, que m'ha acompanyat sempre més. A part de les feines pròpies del camp i la casa i de munyir l'única vaca que te-

niem, m'ocupava dels meus dos germans petits, la Dolorettes, una nena de dotze anys, tímida com jo, a qui els pares havien posat el nom de la mare, i en Lluïset, fruit d'aquell part fatal, que repetia el nom del padrí i que aquell matí jugava amb les plomes de la gallina morta entre els meus peu nus, al costat d'en Roc, el meu fidel gos d'atura.

El pare era a l'hort, cavant les regues per trasplantar-hi els enciams nascuts al planter. Al lluny, al camí que duia al mas, vaig veure arribar un carro amb tres homes, que van anar a trobar-lo. Em va semblar reconèixer un d'ells, que mentre parlava amb el pare va assenyalar amb la mà cap a la casa. Jo només sentia els sons llunyans de la conversa i no copsava cap paraula concreta, però sí que em va semblar reconèixer la veu del pare, que per un instant crec que va renegar. En aquells moments no ho podia saber del cert, però al cap d'una estona, quan va anar venint cap a mi, el cap cot i amb un posat de gos apallissat que sempre recordaré, no sé ben bé per què vaig intuir que no era al mas sinó a mi a qui havien assenyalat.

La mort de la mare ho havia canviat tot. El pare s'havia quedat sol amb nosaltres tres, i encara carregava a les espatlles en Vicenç, un seu germà més gran, mut i conco, que portava a pasturar un ramat d'una dotzena d'ovelles i perdia els pocs diners que guanyava jugant al truc a Cal Parracs, l'hostal del poble, i els dos padrins vidus, un de cada banda de la família, ja grans i de poca ajuda. El pare era prou jove, era fort i seguia sent molt treballador, però d'ençà d'aquella pèrdua havia passat a ser un home moralment derrotat, acabat.

Aquell dia, quan va haver posat fi a la conversa amb

aquells homes, va deixar reposar el càvec contra el tronc del lledoner que feia ombra a l'hort i, amb passes vacil·lants, va venir cap al mas. Els tres homes s'havien quedat palplantats, esperant i fumant una cigarreta sota aquell arbre esponerós.

—En arribar prop meu, el pare em va fer un gest perquè parés de plomar la gallina i em va demanar que l'escoltés amb atenció:

—Flora, estimada, espero que m'entenguis i em perdonis. No m'han deixat triar. Aquests homes són els caps calents del Comitè de Milícies Antifeixistes de Vilacoma, els que el dia de la festa major volien linxar l'alcalde i el rector. Si no volem que ens treguin el poc que tenim, els hauràs d'acompanyar un temps a servir a l'hostal, que ara han fet casa seva.

Mentre em parlava, en cap moment no em va mirar als ulls, i quan va acabar vaig veure com galta avall li lliscaven un parell de llàgrimes espesses com la mel. Aleshores, de la butxaca del pantaló de vellut marró en va treure un mocador més fosc que la nit i es va mocar sorollosament.

Jo no entenia què havia volgut dir amb tot allò. El meu cap bullia i em feia mil preguntes que no trobaven resposta. Què pretenien aquells homes? Quedar-se amb el poc que teníem si no els obeïem? Què volia dir allò que havia d'anar a servir a Cal Parracs? I la feina de la casa, qui la faria? I als meus germans petits, qui els cuidaria? I al pare, qui l'ajudaria?

Ell devia copsar el meu desassossec, però no em va donar cap explicació, i acompanyant-se d'un gest de la mà va manar-me que entrés a casa a rentar-me les mans,

que fes un farcellet amb una muda de roba neta i que acompanyés els tres homes.

—Afanya't! —va afegir mentre m'empenyia suaument però amb mà ferma cap al mas.

Vaig creure'l sense protestar, amb el cor encongít, i un cop a dins de casa, on ningú no em podia veure, vaig arrencar a plorar desconsoladament sobre el meu llit. No sé quant de temps vaig estar així, sanglotant, fins que a poc a poc em vaig anar refent. Aleshores vaig rentar-me les mans i la cara, vaig triar la muda i vaig fer el farcellet. I al cap d'una estoneta, ja tornava a ser a l'era, al costat del pare.

—Si tot va com em penso, només serà per pocs dies, Flora. M'ho han promès —va dir per animar-me.

—I tu, com t'ho faràs? —vaig preguntar-li, molt preocupada per ell.

—Ja me'n sortiré, filla, no pateixis —va dir mentre s'atansava cap a mi i em feia un petó al front.

Vaig començar a caminar en silenci, esporuguida, en la direcció d'aquelles tres figures amenaçadores. En Roc em seguia de prop, com si ho hagués entès tot i mirés d'impedir que me n'anés. Jo duia el farcellet de roba a l'esquena i un munt de llàgrimes i incerteses corrien avall de la meva animeta encara infantil. Recordo que vaig sentir la veu trencada del pare, quatre passes enrere:

—Flora, fes tot el que et manin de fer i ja veuràs com les coses aniran bé i tornaràs a casa aviat.

Em vaig girar un últim cop per mirar el pare, en Lluïset i el mas. Tenia l'estrany pressentiment que no hi tornaria a posar els peus. El pare devia copsar-ho en la meva mirada, i com per tractar de treure'm aquella sensació

que a mesura que m'allunyava del mas anava prenent més força, va assenyalar cap a un dels homes, el més cepat de tots tres, i va afegir:

—En Tomàs de can Bondat, ja el coneixes, m'ha promès que et tractaran bé. Serà per poc temps, filla meva.

Ho va dir de bona fe, segur, però estic convençuda que sabia, o intuïa, que allò aniria per llarg. I mentre m'apropava a l'ufanós lledoner de l'hort i als tres homes que se m'endurien, en Roc es va posar a bordar-los i a ensenyar-los les dents. El pare va cridar-lo perquè callés i tornés al mas, i el gos, obedient, va fer marxa enrere. I aleshores en Lluïset, que havia deixat de jugar amb les plomes de la gallina, va provar de córrer cap a mi, però el pare el va aturar, i es va posar a plorar en un plor llarg i sostingut que encara vaig seguir sentint lluny enllà, dalt del carro que em duria a l'hostal envoltada d'aquells tres homes de mirada feréstega.

2

L'Hostal de Cal Parracs estava situat a tocar de la carretera que duia a França. Era una vella masia rònega i de parets escrostonades. Tenia una gran portalada d'arc de mig punt que donava a un ampli rebedor, d'on arrencava una escala de lloses molt gastades que duia al pis de dalt. Als baixos hi havia les corts, un gran menjador amb escalfapanxes, la cuina i una habitació per a la cuinera, i el pis superior l'ocupaven una gran sala rectangular i quatre habitacions amb alcova a banda i banda. Era un lloc molt freqüentat per la parròquia local i per traginers i comerciants de tota mena. Els homes dels masos propers, com el nostre, havent dinat hi solien fer cap per jugar a la botifarra o al truc. S'hi deixaven força diners, i més d'un acabava sense un ral a la butxaca. Com el germà conco del pare, que es desvivía perquè arribés el diumenge o la festa major per anar a jugar a cartes a l'hostal.

Poc abans d'arribar-hi, ens vam creuar amb un altre carro menat per un sol home que transportava uns sacs al cim dels quals semblava que hi havia un cos sense vida.

Els braços li penjaven fora de la caixa, balancejant-se al ritme de les sotragades del camí. Els homes que se m'enduïen de casa, que a dreta llei he de dir que eren els meus segrestadors, es van deturar uns instants a parlar amb el del carro, que aviat vaig veure que era un dels seus.

Jo tenia el cadàver a tocar i estava esgarriada. L'home havia rebut diversos trets al pit i al cap, d'on havien eixit regalims de sang, aleshores ja seca. Estava tan desfigurat que era impossible reconèixer-lo. Segons el que vaig sentir-los dir, es tractava d'un recaptador d'impostos de l'Estat.

—Bona feina, Teio! —va aplaudir el que es deia Tomàs, adreçant-se al carreter amb veu d'ultratomba—. Un fill de puta menys...

En Teio va mig somriure, satisfet, però tot seguit la seva expressió va mudar, i amb aire decebut va puntualitzar:

—El que més em reca és no haver caçat el vell de cal Sastre i el seu fill. Els malparits, quan els hem anat a trobar ja havien fugit del mas. Segur que algú els devia alertar de la nostra visita...

En Joan Sastre era el terratinent més gran del poble, poc estimat per la seva cobdícia i per com solia explotar els jornalers.

—Què hi farem... —va fer en Tomàs—. Els fills de puta ja deuen haver creuat la ratlla o compten passar-se als nacionals. Almenys aquest ja no piula —va afegir assenyalant el mort—. Ja pots colgar-lo ben fondo i cap per avall, Teio, que si mai decidís aixecar el cap, no pugui tornar a escurar-nos les butxaques!

Tots quatre es van posar a riure i van continuar fent bromes a costa del pobre mort. Jo estava tan impressio-

nada veient aquell cos ensangonat i aquell rostre desfigurat, amb els ulls esbatanats i la mirada de pànic, que em van venir basques i em vaig tancar la cara amb el farcell. No sé per què em va assaltar la imatge de la gallina que el pare havia degollat unes hores abans. Davant la meua reacció, els esclafits de riure van pujar de to, fins que vaig sentir un dels homes que deia, no sé si compassivament o sorneguerament:

—Que no veieu que és una mainada? De segur que només ha vist matar el porc. —I va afegir:— Vinga, anem cap a l'hostal, que aquesta sangada m'ha despertat la gana! A veure què ens deu haver cuinat la Paquita...

3

La Flora, que m'explicava amb ulls plorosos com va viure aquells anys tan difícils, ja no era la noia de setze anys que va anar a servir, si no de grat per força, els homes del Comitè, sinó una dona gran, molt gran, que vorejava els noranta anys. La nostra primera trobada havia estat uns anys abans, quan encara regentava Chez Flora, una fonda de menjars casolans al barri vell de Tolosa de Llenguadoc, on em va explicar que havia anat a residir com a exiliada. Me n'havia parlat un vell republicà que vivia a Perpinyà i sabia que anys enrere aquella fonda havia estat una mena de refugi per als exiliats, catalans i no catalans. Potser per tot el que em va anar desgranant al llarg de les nostres nombroses trobades, la Flora els havia acollit a la seva fonda amb molta consideració.

Quan vaig anar a viure en un poble veí de Vilacoma, al Terraprim de l'Empordà, i vaig començar a sentir parlar del Comitè de Milícies Antifeixistes i dels seus estralls, es va desvetllar el meu interès natural per conèixer la història del país, i més concretament l'etapa d'aquella guer-

ra fratricida que havia causat tantes víctimes. Aleshores, sense cap més finalitat que obtenir informació tan directa i fiable com fos possible dels fets que havien ocorregut, vaig visitar els pobles i masos de la zona i vaig parlar amb algunes persones grans que per l'edat devien ser coetànies dels caps calents del Comitè.

De les meves anades i vingudes en vaig treure un bon coneixement del territori i dels seus pobles, però poca cosa més. Alguns pagesos vells recordaven que quan eren petits havien rebut les visites dels homes del Comitè per apropiat-se d'aliments, vehicles i altres béns. Altres, més joves, em deien que els seus pares havien viscut atemorits i no gosaven apropar-se a l'Hostal de Cal Parracs. Més d'una persona es va negar a parlar-me d'aquells fets, o simplement em van dir que era història passada. Era molt probable que algunes d'aquelles persones fossin parents d'un dels caps calents i que, avergonyides, encara visquessin amb horror els crims que havien comès. Així, cap d'elles no va gosar dir-me res d'algun veí o familiar que hagués format part del Comitè o hagués participat en les seves activitats. No volien remoure vells fantasmes. Fos com fos, com he dit, de tot plegat en vaig treure ben poca cosa, de manera que vaig deixar d'insistir-hi més.

Tanmateix, van passar uns quants anys, i un bon dia en una llibreria de Perpinyà vaig conèixer aquell home que em va parlar de Chez Flora, i poc després, encuriós, hi vaig anar. Mentre la Flora em servia un magnífic plat d'ànec amb peres em vaig presentar com a veí de Vila-coma, i ella va obrir els ulls de bat a bat. Emocionada, em va explicar que n'era filla i que poc abans d'acabar la guerra havia hagut d'exiliar-se. I tal com m'havia passat

uns anys abans amb els coetanis dels caps calents, quan li vaig preguntar pel Comitè, va defugir la resposta. Només va dir-me que havien fet molts disbarats. Jo, però, vaig entreveure que aquella bona cuinera en sabia moltes més coses, que per algun motiu molt íntim no gosava parlar-ne, i tossut com soc vaig decidir anar a poc a poc. En la tercera visita, la Flora va explicar-me que a la nit li costava molt dormir perquè li venien imatges dels crims comesos pels homes del Comitè. També va dir-me que aleshores llegia molt, com la seva mare, i que a manca d'estudis la lectura l'havia ajudat a comprendre moltes coses de la guerra, de la vida i de si mateixa. Aquella dona havia sofert en silenci i havia lluitat contra els fantasmes que la perseguïen d'ençà de ben jove, quan la guerra la va separar cruelment dels seus i de la vida que estimava al camp.

En visites posteriors vaig anar guanyant-me la seva confiança i finalment un dia em va demanar que enregistrés la seva experiència al si mateix del Comitè, a l'Hostal de Cal Parracs, i que la donés a conèixer. Jo coincidïa amb ella que aquells primers temps de la guerra a la rereguarda eren una etapa fosca i poc coneguda de la nostra història recent i que molts dels seus testimonis no en volien parlar. Ella, però, havia decidit que havia arribat l'hora, la seva hora, d'explicar el que va viure en primera persona. Tanmateix, a mi més que res em va semblar que el que volia era contar la seva història d'amor amb l'home que, com em va confessar més tard, li havia robat el cor, de manera que deixaré que sigui ella mateixa que ho continuï explicant.